

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ค้นคว้าจากเอกสารต่าง ๆ ที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา จึงขอนำเสนอตามหัวข้อดังนี้

1. แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 3.1 ศักยภาพชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 3.2 บริบทนิเวศวิทยาป่าชุมชน - ป่าเมียงกับวิถีชีวิตชุมชน

2.1 แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540) ได้อธิบายองค์ประกอบ หรือปรัชญาของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4 ประการ คือ

1. Ecologically Sensitive หมายถึง จิตสำนึกหรือความรับผิดชอบที่มีต่อระบบนิเวศ ผู้รับผิดชอบได้แก่ ผู้ประกอบการ หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับพื้นที่ นักท่องเที่ยว และผู้ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในส่วนต่าง ๆ

2. Low Impact หมายถึง เกิดผลกระทบน้อยหรือต่ำ ทั้งนี้รวมถึงไม่ควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดใหญ่ ถาวร หรือมีปริมาณค่อนข้างมาก แต่จะเน้นสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็ก มีความสะดวกสบายพอสมควร สอดคล้อง ผสมกลมกลืนไปกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

3. Educational หมายถึง จะต้องมีการข้อมูลข่าวสารเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยว หรือผู้เข้าไปใช้ประโยชน์

4. Local Benefit หมายถึง การกระจายรายได้ไปสู่ท้องถิ่น คือเปิดโอกาสให้คนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการให้บริการการท่องเที่ยวตั้งแต่ระบบที่พัก อาหาร สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ จนกระทั่งการเป็นมัคคุเทศก์ในท้องถิ่น หรือผู้ให้บริการระหว่างที่นักท่องเที่ยวอยู่ในพื้นที่ นอกจากนี้คนท้องถิ่นจะต้องได้รับประโยชน์ ทั้งทางตรง และทางอ้อมจากการท่องเที่ยว ซึ่งมีวัตถุประสงค์ สรุปได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 3 ประการ

1. เพื่อให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยพัฒนาไปสู่ทิศทางแบบยั่งยืน
2. เพื่อกระตุ้นให้เกิดการสร้างจิตสำนึก และความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการท่องเที่ยวอย่างได้ความรู้ และมีความรับผิดชอบ
3. เพื่อคงไว้ซึ่งคุณภาพที่ดีของแหล่งท่องเที่ยว และคุณภาพชีวิตของชุมชนที่แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่

ส่วนความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ให้ความหมาย ดังต่อไปนี้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

สถาบันการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยความร่วมมือของ CIDA และ AIDAB ได้จัดการประชุมนานาชาติ เรื่องแนวคิด การออกแบบ และกลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เมื่อวันที่ 6 - 8 กุมภาพันธ์ 2538 ที่กรุงเทพฯ โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย ยุโรป และประเทศต่าง ๆ ในภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก เข้าร่วมสัมมนารวมทั้งสิ้น 250 คน และที่ประชุมดังกล่าวได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือคำที่ใช้เรียกชื่อในความหมายเดียวกัน ได้อย่างชัดเจน และเป็นเอกภาพตลอดจนได้สรุป การออกแบบ และกลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism Concept Design and strategy) ไว้ดังนี้ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542)

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม (Nature Based) ทั้งสิ่งแวดล้อมด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ด้านสภาพภูมิศาสตร์ และวิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณี โดยจะต้องยึดหลักสำคัญที่ว่า เราจะต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมเหล่านั้นไว้ให้ดีที่สุด
2. การท่องเที่ยวทุกประเภทจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ประเทศทุกประเทศ ท้องถิ่นทุกท้องถิ่น จำเป็นต้องพยายามจัดการท่องเที่ยวของตนโดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือให้กระทบน้อยที่สุด
3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ถิ่นนิยม ตลอดจนวิถีชีวิตเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และประเทศซึ่งจัดไว้เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคม และวัฒนธรรมที่หลากหลาย

4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องให้การศึกษาทิ้งต่อนักท่องเที่ยว และประชากรในท้องถิ่น เป็นการศึกษาที่ต้องการจะหยั่งรากลึกกลงในจิตสำนึกของแต่ละคนให้ตระหนักถึงความจำเป็น และความสำคัญอย่างยิ่งยวด ในอันที่จะทะนุถนอมไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเรา

5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเน้นตรงจุดที่ว่าในการจัดการการท่องเที่ยว ประชาชนบนพื้นที่จะต้องมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ และสามารถได้รับผลประโยชน์จากกำไรของการท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะเป็นกุญแจสำคัญไปสู่การกระจายรายได้นั่นเอง

6. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากมุมมองเชิงตลาด มีจุดเน้นที่ว่าผลิตภัณฑ์คือ ทัวร์ต่าง ๆ นั้นจะต้องเป็นทัวร์ที่มีลักษณะครบตามเกณฑ์ที่กล่าวมาแล้วในข้อ 1 - 5 มิใช่การนำเอาชื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไปติดบนผลิตภัณฑ์เดิมเท่านั้น

7. ความพอใจของนักท่องเที่ยวนั้นเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นักท่องเที่ยวที่พอใจจึงจะกลับมาท่องเที่ยวอีก กิจกรรมที่บริษัททัวร์เสนอต่อนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะต้องเป็นกิจกรรมที่ตรงหรือเกินความคาดหวังของนักท่องเที่ยว

ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมด้านชีวภาพ ภูมิศาสตร์ และวัฒนธรรมประเพณี โดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด เพื่อให้สามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลัง

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักที่ว่าต้องไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือให้กระทบน้อยที่สุด เพื่อส่งผลต่อเนื่องถึงการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ใส่ใจวิถีชีวิตของท้องถิ่นในแง่สังคม และวัฒนธรรม โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคม และวัฒนธรรมอันหลากหลาย

4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยว และประชาชนในท้องถิ่น โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ความรู้ และประสบการณ์จากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในอันที่จะทะนุถนอมไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัว

5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม และมีผลประโยชน์ โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนตัดสินใจ และได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะนำไปสู่การกระจายรายได้

6. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ โดยยึดหลักที่ว่าต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านจำนวนนักท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว ชุมชน และสภาพแวดล้อมโดยรวม

7. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ธุรกิจบริการท่องเที่ยวเน้นในเรื่องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ

มาตรฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 8 ประการ คือ

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีระบบจัดการที่ดีใน 4 ด้าน คือ
 - 1.1 ด้านการให้ข้อมูลล่วงหน้าเพื่อทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยว
 - 1.2 ด้านการจัดรายการนำเที่ยวที่เน้นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว
 - 1.3 ด้านข้อกำหนดการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยว
 - 1.4 ด้านการตลาดท่องเที่ยวที่คำนึงถึงขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยว
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลต่อการวางแผน และการจัดการ
3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีโครงการร่วมกับคนในชุมชนท้องถิ่นเพื่อคืนกำไรกลับแหล่งท่องเที่ยว
4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีระบบการให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว
5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีระบบสร้างคุณภาพ โดยจัดอบรมด้านความรู้ และทักษะแก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง
6. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องมีระบบการรักษาความปลอดภัย ทั้งนี้เนื่องจากมีความเสี่ยงสูง
7. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องมีระบบการให้บริการที่มีคุณภาพ โดยใช้ผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมในการลดมลพิษ และใช้อย่างคุ้มค่า
8. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องมีการร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่นเพื่อสร้างงาน และกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น

ประสาน ดังสิกบุตร (2544) ได้ให้ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังนี้

1. วางแผนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วยความระมัดระวัง รอบคอบ และให้ชุมชนท้องถิ่นตัดสินใจ และอนุญาตให้ดำเนินการ
2. จัดทำการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment) และผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment)
3. ละ - เลิก การล่าสัตว์โดยเด็ดขาด และไม่ซื้อของที่ระลึกที่ทำจากสัตว์ป่า
4. เตรียมความพร้อมให้คนในท้องถิ่นพร้อมจะให้บริการนักท่องเที่ยวตามแนว “ระบบนิเวศวิทยาชุมชน”
5. สนับสนุนให้ชุมชนมีกองทุนที่จะจัดการ และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่เสียหายจากการท่องเที่ยว
6. จัดทำคู่มือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวห่วงใย และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม
7. สนับสนุนให้เกิดประชาคมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้อยู่ในระบบธุรกิจการท่องเที่ยวที่ตระหนักถึงคุณค่าสิ่งแวดล้อมที่จะทำให้ธุรกิจยั่งยืน
8. การขยายพื้นที่ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นจะต้องแน่ใจว่า “ท่านได้ทำการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน” ไปด้วย
9. การเลือกใช้มาตรการทางภาษี เพื่อคืนรายได้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่นโดยตรง นำไปจัดการสังคม และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม
10. จัดการ และควบคุมการพังทลายของดินบนที่สูง และเขตภูเขาอย่างเร่งด่วน เพราะสร้างผลกระทบในระบบแหล่งน้ำ ทั้งบนบก และในทะเล
11. ควรใช้ระบบ ที่ยึดหลักให้ผู้สร้างมลภาวะ และสิ่งปฏิกูลเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่าย (Polluter Pay Principle) ในการจัดการกับผู้สร้างมลพิษให้กับชุมชนท้องถิ่น
12. วางแผนที่เป็นพื้นที่ท่องเที่ยว จัดทำแผนที่ และบัญชีสิ่งแวดล้อมที่เปราะบาง และไม่อนุญาตให้ใช้เพื่อการท่องเที่ยวหรืออนุญาตแบบมีเงื่อนไขสำคัญ
13. ให้ความรู้ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยว อบรมก่อน ได้รับอนุญาตให้ใช้พื้นที่ท่องเที่ยวได้โดยเน้นเรื่อง หลักเกณฑ์ของความสามารถรองรับผลกระทบจากการท่องเที่ยวทั้งด้านสังคม และสิ่งแวดล้อม และการกำหนดเขตพื้นที่อนุรักษ์โดยการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยว และฤดูกาลที่จะอนุญาตให้ใช้พื้นที่เปราะบางหรือมีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม

Dearden (1995) (อ้างใน Bornemeier, et al. 1997) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นยุทธวิธีหนึ่งในด้านเศรษฐกิจที่นำรายได้เข้าสู่ท้องถิ่น ซึ่งสามารถลดผลกระทบต่อประชาชน และ

สิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น เป็นกิจกรรมสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมส่งเสริมรายได้ที่ให้ความสำคัญกับความหลากหลายทางธรรมชาติ ได้มีตัวอย่างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหลายแห่งที่ประสบความสำเร็จ ชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อนำรายได้เข้าสู่ชุมชน ในขณะที่เดียวกันสามารถนำผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวขึ้นมาส่งเสริมการพัฒนา และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน การสร้างความตระหนัก และเปลี่ยนพฤติกรรมของมนุษย์ในเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาตินั้น Dearden กล่าวว่า “ก่อนที่เราจะมีการอนุรักษ์สิ่งใดเราต้องมีความเข้าใจเกิดขึ้นก่อน ก่อนที่จะเกิดความเข้าใจเราต้องมีความรู้ และก่อนที่เราจะรู้ เราจะต้องพบประสบด้วยตนเอง” ด้วยเหตุนี้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกิจกรรมที่ให้โอกาสแก่ประชาชนทั่วไปได้มีโอกาสสัมผัสกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติต่าง ๆ โดยตรง ซึ่งจะช่วยให้เขาเหล่านั้นเกิดความรู้ความเข้าใจในธรรมชาตินั้นมากขึ้น Dearden กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของแต่ละท้องถิ่นนั้นจะมีคุณสมบัติเฉพาะ จุดเด่นเฉพาะในแต่ละแห่งแตกต่างกันไปซึ่งบางแห่งมีศักยภาพในการแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาชีวิตสัตว์ต่าง ๆ เช่น วาฬ เสือ ช้าง อรุ้งอุ้ง ได้ก่อนข้างชัดเจนตามฤดูกาล และสถานที่แตกต่างกันไป แต่ในบางแห่งก็ ไม่สามารถจัดแสดงชีวิตของสัตว์อย่างชัดเจนแต่ละชนิด อย่างเช่นกรณีป่าในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังนั้นการดึงคุณค่าการท่องเที่ยวจึงเน้นที่ระบบนิเวศตามธรรมชาติโดย ทั่วไปของแต่ละที่ละแห่งมากกว่าการการเน้นให้ดูสัตว์ท้องถิ่นชนิดใดชนิดหนึ่ง ด้วยเหตุนี้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแถบนี้จึงต้องให้ความสำคัญในการอธิบายชี้แจง และให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้เข้าใจ และประทับใจในความสัมพันธ์ของระบบนิเวศธรรมชาติในแต่ละท้องถิ่น

Fennell (1999) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีจุดสนใจในประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยว รวมไปถึงวัฒนธรรมพื้นบ้าน ในขณะที่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นมักจะอยากท่องเที่ยวในแหล่งที่ความเจริญด้านวัตถุเข้ามาไม่มากนัก และเขาเหล่านั้นจะมีจิตใจที่ซาบซึ้ง ระมัดระวัง และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือที่จะร่วมกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ไม่ทำให้เกิดผลกระทบที่เสียหายต่อแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะไม่ปฏิบัติตัวในลักษณะที่ใช้สัตว์ป่า และแหล่งธรรมชาติ เป็นเหมือนกับวัตถุอย่างหนึ่งในระบบบริโภคนิยม แต่จะพยายามแบ่งปันกำลังกาย กำลังทรัพย์ให้เกิดประโยชน์ต่อการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนด้านเศรษฐกิจ และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของชุมชน ด้วยเหตุนี้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงรวมถึงแนวทางกลวิธีการจัดการต่าง ๆ ที่กำหนดโดยประเทศของแหล่งท่องเที่ยวในระดับชาติ และระดับภูมิภาคที่มีจุดยืนอย่างมั่นคงในการที่จะสร้างความยั่งยืนให้แก่แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ โดยการให้ชุมชนมีส่วนร่วมโดยให้มีการจัดการด้านการตลาดอย่างเหมาะสม ออกกฎระเบียบ และใช้

กระบวนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อที่จะสนับสนุนการพัฒนาจัดการแหล่งท่องเที่ยว และพัฒนาชุมชนในขณะเดียวกันด้วย

Wallace (1993) (อ้างใน Fennell, 1999) ให้ความหมายทำนองเดียวกัน และได้นำเสนอหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 6 ประการ ดังนี้

1. การท่องเที่ยวต้องเกิดผลกระทบที่เสียหายต่อสิ่งแวดล้อม และชาวบ้านน้อยที่สุด
2. ต้องเป็นการสร้างความตระหนัก และความรู้ความเข้าใจเพิ่มมากขึ้นเกี่ยวกับเรื่องระบบของสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ และระบบของวัฒนธรรมชุมชน อีกทั้งพยายามให้โอกาสแก่นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในประเด็นสำคัญที่มีผลกระทบต่อระบบแวดล้อมนั้น
3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมีส่วนเอื้อให้เกิดการอนุรักษ์ และการจัดการในทางกฎหมายในการปกป้องพื้นที่ธรรมชาติแหล่งอื่นด้วย
4. ต้องเอื้อให้ประชาชนท้องถิ่นเกิดศักยภาพสูงสุดในการมีส่วนร่วมกระบวนการตัดสินใจ เกี่ยวกับการพิจารณากำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเที่ยวในชุมชนของตน
5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องสร้างผลประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจ และผลประโยชน์อื่น ๆ แก่ชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ประเพณี และอาชีพของชุมชนมากกว่าการให้ผลประโยชน์มากจนทำให้ชุมชนต้องเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต และอาชีพเดิมไปในที่สุด
6. การท่องเที่ยวในลักษณะนี้ต้องเอื้อให้ชาวบ้านท้องถิ่น และลูกจ้างกิจกรรมการท่องเที่ยวได้มีโอกาสเข้าไปศึกษาเรียนรู้ในแหล่งสำคัญของธรรมชาติท้องถิ่นที่เป็นสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวในชุมชนมากขึ้น

Weaver (1998) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่ค่อนข้างจะไม่ทำให้เกิดการรบกวน และไม่ทำให้เกิดสิ่งปนเปื้อนต่อพื้นที่แหล่งธรรมชาติ มีจุดประสงค์พิเศษเพื่อที่จะศึกษา และชื่นชมกับทัศนียภาพของธรรมชาติ พืช สัตว์ป่า ตลอดจนการแสดงออกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ทั้งในปัจจุบัน และอดีตของท้องถิ่นนั้น ในความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ที่ได้ประยุกต์นำองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ สุนทรียภาพ หรือปรัชญามาใช้ในการท่องเที่ยว ถึงแม้ว่านักท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่จำเป็นต้องเป็นกลุ่มที่มีอาชีพที่เป็นนักวิทยาศาสตร์ ศิลปิน หรือนักปรัชญา หากแต่จุดสำคัญของการท่องเที่ยวลักษณะนี้เป็นการเปิดโอกาสให้แก่ักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์แปลกใหม่ในธรรมชาติที่ไม่เหมือนกับสภาพทั่วไปที่พบในสิ่งแวดล้อมในเมือง

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2544) สนับสนุนข้อคิดเห็นในหลักการการท่องเที่ยว และอ้างเหตุผลเหล่านี้เป็นสาระสำคัญที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในปัจจุบันได้มุ่งเน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเห็นว่าเป็นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพในแหล่งทางธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม จึงเป็นรูปแบบกิจกรรมของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และมุ่งประโยชน์ในการศึกษา และให้ความรู้แก่ผู้มาท่องเที่ยว มีจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว และร่วมรับผลประโยชน์ องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงประกอบด้วยองค์ประกอบ 7 ประการดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวต้องเป็นแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์ดั้งเดิม
2. มีการจัดการที่รับผิดชอบในการรักษาสิ่งแวดล้อม
3. ประชาชนต้องมีส่วนร่วม เริ่มตั้งแต่ยอมรับ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการจัดการ และร่วมกันติดตามควบคุม
4. มีกฎเกณฑ์ระเบียบในการจัดการ มีศูนย์ข้อมูลให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ท่องเที่ยวและชุมชน
5. คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับ
6. ต้องมีมัคคุเทศก์ที่เป็นคนท้องถิ่นที่มีความรู้ในธรรมชาติและวัฒนธรรมในพื้นที่นั้น ๆ
7. นักท่องเที่ยวต้องเป็นผู้ที่ใฝ่รู้ ต้องการหาความรู้มากขึ้น ต้องการมีประสบการณ์ใหม่ และมีจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม

2.2 แนวคิดเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืนกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2541) ได้ชี้แจงถึงหลักการของนิเวศวิทยาแนวโลกที่มีหลักปรัชญาพื้นฐาน 5 ข้อที่สำคัญ ซึ่งมักถูกนำอ้างอิง และนำไปประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการพัฒนาอย่างยั่งยืนอยู่เสมอ ดังนี้

1. ธรรมชาติมีค่าในตัวเอง (intrinsic value) ธรรมชาติไม่ได้ดำรงชีวิตอยู่เพื่อเป็นเครื่องมือไปสู่วัตถุประสงค์อื่น ๆ
2. กฎของนิเวศวิทยาหรือกฎของธรรมชาติกำหนดศีลธรรม และจริยธรรมของมนุษย์ ความคิดความรู้สึก และการกระทำทั้งปวงของมนุษย์จะมุ่งเน้นเรื่องของธรรมชาติเป็นหลักใหญ่

3. ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ภูมิประเทศ พืชพรรณสัตว์ป่า มีสิทธิที่จะดำรงชีวิตอยู่โดยไม่ถูกรบกวน ถูกกระทบกระเทือน หรือถูกทำลายจากฝีมือของมนุษย์ สิทธิแบบนี้เราเรียกว่า สิทธิทางชีวภาพ (Bio - rights)

4. มนุษย์ไม่ยึดมั่นถือมั่นในเทคโนโลยีขนาดใหญ่สมัยใหม่ ในขณะที่เดียวกันก็ปฏิเสธระบบอำนาจนิยม และการรวมศูนย์ทุกรูปแบบด้วย

5. ลัทธิที่ส่งเสริมการนิยมวัตถุเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาอย่างยิ่ง ความเจริญทางเศรษฐกิจต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมวลชนผู้ยากไร้

Murphy (1994) กล่าวถึงองค์ประกอบของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย

1. การกำหนดขีดจำกัด และมาตรฐานเชิงนิเวศวิทยาที่สมเหตุสมผล
2. การกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และการจัดสรรทรัพยากรใหม่
3. การควบคุมจำนวนประชากร
4. การอนุรักษ์ทรัพยากรพื้นฐาน
5. การเข้าถึงแหล่งทรัพยากรอย่างเสมอภาค และการเพิ่มความพยายามในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น
6. ขีดความสามารถในการรองรับ และผลลัพธ์แบบยั่งยืน
7. การชำระรักษาทรัพยากร
8. ความหลากหลายทางชีวภาพ
9. ลดผลกระทบทางลบให้เหลือน้อยที่สุด
10. การควบคุมโดยชุมชน
11. กรอบความคิดเชิงนโยบายระดับชาติ และนานาชาติ
12. ความอยู่รอดทางเศรษฐกิจ
13. คุณภาพเชิงสิ่งแวดล้อม
14. การตรวจสอบเชิงสิ่งแวดล้อม

Swarbrooke (1999) กล่าวว่า ได้มีการอภิปรายอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับเรื่องที่เราเห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นแนวคิดในลักษณะที่เป็นแนวทางของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้มีผู้เขียนเกี่ยวกับเรื่องนี้บางท่าน ได้กล่าวถึงเรื่องนี้อย่างสับสน บางท่านได้มองเห็นการท่องเที่ยวทั้งสองแบบนี้ต่างมุมมองกันไป ในความหมายต่าง ๆ กัน และบางความหมายไม่ชัดเจน จึงมักมีการนำมาใช้อย่างสับสนในคำอื่น เช่น การท่องเที่ยวที่ละเอียดอ่อน (soft tourism) การ

ท่องเที่ยวทางเลือก (alternative tourism) การท่องเที่ยวที่รับผิดชอบ (responsible tourism) และ การท่องเที่ยวธรรมชาติ (nature tourism)

ในความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างง่าย ๆ ในลักษณะที่เป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวมีความตั้งใจหรือความปรารถนาที่จะเห็นระบบของธรรมชาติ ทั้งในเรื่องชีวิต สัตว์ป่า สิ่งแวดล้อม และชาวบ้านท้องถิ่น ซึ่งในความจริงแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นมีความหมายกว้างกว่าการที่มีความปรารถนาที่ต้องการจะเห็นเรื่องเด่นทั้งสองอย่างที่กล่าวมา แต่รวมไปถึงการให้ความสนใจที่จะให้การท่องเที่ยวที่ผู้เข้าร่วมในกิจกรรมได้มีส่วนในการอนุรักษ์ระบบนิเวศและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันมีกลุ่มคนหลายกลุ่มเห็นว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีลักษณะใกล้เคียงกับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เนื่องจากมีลักษณะของกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

1. เป็นกิจกรรมขนาดเล็ก
 2. มีการจัดกิจกรรมที่มีความระมัดระวังในเรื่องผลกระทบมากกว่าการท่องเที่ยวประเภทอื่น
 3. ไม่จำเป็นต้องพึ่งพิงองค์ประกอบการท่องเที่ยวพื้นฐานที่ซับซ้อน
 4. มีการให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น และนักท่องเที่ยวเหล่านั้นมีความตระหนักในเรื่องความยั่งยืน และมีความต้องการจะศึกษาในเรื่องเหล่านี้
 5. เป็นกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ และวิถีชีวิตของชาวบ้านน้อยที่สุด
- จากการดำเนินกิจกรรมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในปัจจุบัน เกิดความไม่เข้าใจ และเกิดช่องว่างระหว่างทฤษฎี และการปฏิบัติจริง ทั้งในส่วนที่เป็นความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว กับอีกส่วนที่เป็นอุปทานของการท่องเที่ยว และผู้ดำเนินการจัดการท่องเที่ยว

Hitchcock, et al (1995) เห็นว่า แนวคิดของการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ปรากฏในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นได้ให้ความสำคัญ ไม่เฉพาะในเรื่องที่เป็นเพียงแต่ด้านปริมาณเท่านั้น การท่องเที่ยวในลักษณะนี้จะต้องมีมุมมองของผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาวด้วย เนื่องจากแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นเป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของสังคมปัจจุบัน ในขณะเดียวกัน จะต้องไม่ทำลายศักยภาพที่ชุมชนในยุคต่อไปในอนาคตต้องใช้ในการตอบสนองความต้องการของเขาในขณะนั้นด้วย ด้วยเหตุนี้รูปแบบการพัฒนาที่ทำให้เกิดความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมนั้นจำเป็นต้องเน้นในเรื่องการพิทักษ์รักษาเพื่ออนาคตอย่างจริงจัง

Odum (1970) ให้ความหมายระบบนิเวศว่า เป็นพื้นที่รวมถึงสิ่งแวดล้อมที่มีชีวิต และ สสารที่ไม่มีชีวิต ต่างมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงตอบสนองแลกเปลี่ยนสารระหว่างกัน ดังนั้น

การท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายในการใช้พื้นที่บริเวณนั้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวศึกษาจึงต้องมีการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับระบบนิเวศท้องถิ่นทั้งสิ่งมีชีวิต ไม่มีชีวิต ตลอดจนภูมิทัศน์ แสงแดด ฯลฯ การท่องเที่ยวจึงต้องมีการวางแผนผสมผสานที่เป็นลักษณะพึ่งพาซึ่งกัน และกัน ทั้งในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว และความอุดมสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อม ดังนั้นก่อนที่จะเข้าไปประกอบในพื้นที่ที่มีความเป็นอยู่ร่วมกัน อันมีความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน และละเอียดอ่อนนั้น จำเป็นต้องมีการศึกษาพื้นที่เหล่านั้นเป็นอย่างดีเสียก่อน

สุวรรณชัย ฤทธิรักษ์ (2544) มีความเห็นโดยสรุปว่า เมื่อพิจารณาในด้านสังคมนั้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เน้นส่งเสริมให้ผู้ท่องเที่ยวทั้งจากต่างประเทศ และในประเทศได้มีโอกาสเรียนรู้เข้าใจวัฒนธรรมความเป็นอยู่ในท้องถิ่น และภูมิภาคต่าง ๆ ทำให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน อีกทั้งเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการพัฒนาสถาบันครอบครัวให้มีโอกาสท่องเที่ยวร่วมกัน ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว และในด้านสิ่งแวดล้อมเน้นให้เห็นความสำคัญกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้คงมีคุณภาพ และสวยงาม ทั้งสามด้านเป็นจุดเน้นหลักในการบริหารอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งต้องมีวิธีการที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้มีความเข้าใจ และความรู้ในการบริหารการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ไม่เช่นนั้นอาจเกิดผลกระทบด้านลบ เช่น ค่าครองชีพในท้องถิ่นสูง การเลียนแบบวิถีชีวิตต่างชาติต่างถิ่นที่ไม่เหมาะสม และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติถูกทำลาย ด้วยเหตุนี้การบริหารงานอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจึงต้องมีความระมัดระวังในเรื่องการสร้างสมดุลไม่ให้เกิดผลกระทบที่สร้างความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจของชาติ

Hatton (1999) เขียนเรื่องการท่องเที่ยวที่มีการจัดการโดยชุมชนเป็นหลัก (community-based tourism) จะเป็นธุรกิจที่มีกิจกรรมที่เรียบง่าย และมีกิจกรรมอื่น ๆ ประกอบอีก เช่น การสร้างการค้าขายสินค้าที่มาจากชุมชนต่าง ๆ และการบริการให้แก่นักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวที่มีฐานที่ชุมชนเป็นหลักนั้น หากพิจารณาในด้านสังคมแล้วค่อนข้างจะมีลักษณะที่ยั่งยืน หากกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวนั้นจะต้องถูกพัฒนา และจัดการขึ้นโดยสมาชิกของชุมชน ด้วยความรู้ เข้าใจ และได้รับการสนับสนุนจากชุมชนในการเข้ามีส่วนร่วมในการจัดการ อีกทั้งได้รับส่วนแบ่งปันจากการเก็บภาษีหรือสรรพากรจากกิจกรรมการท่องเที่ยวหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวต่าง ๆ ย้อนกลับคืนสู่ชุมชนในทางใดทางหนึ่ง สิ่งเหล่านี้อาจเกิดการว่าจ้างแรงงานเพิ่มขึ้น เกิดธุรกิจขนาดย่อม และขนาดเล็กตามมา สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ Hatton ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวที่มีฐานที่ชุมชนนั้นจะเคารพ และให้ความสำคัญแก่ประเพณี วัฒนธรรม

ของชุมชน ตลอดจนการดำรงอยู่ของธรรมชาติแวดล้อมในชุมชน เนื่องจากสิ่งเหล่านี้เป็นจุดที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ลักษณะการจัดการการท่องเที่ยวแบบนี้จะมีรูปแบบการดำเนินกิจกรรมที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ และเกิดผลแตกต่างกันโดยพื้นฐาน เนื่องจากในแต่ละพื้นที่นั้นมีบริบท และสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน

Wight (1993) (อ้างใน Swarbrook, 1999) ได้กล่าวถึง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยั่งยืน ตามรูปแบบที่เป็นอุดมการณ์ ต้องมีหลัก 9 ประการ คือ

1. ควรเป็นกิจกรรมที่ไม่เกิดผลเสียแก่แหล่งทรัพยากร และควรมีการดำเนินการให้สอดคล้องกับวิถีทางธรรมชาติ
2. ควรมีการจัดให้ผู้ท่องเที่ยวได้รับความรู้ และประสบการณ์ตรงอย่างมีส่วนร่วม
3. ควรมีกิจกรรมที่ให้ความรู้แก่ผู้ร่วมงานทุกส่วน ทั้งชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐ และเอกชน ทั้งก่อน หลัง และระหว่างดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว
4. ควรส่งเสริมให้ทุกฝ่ายได้ให้ความสำคัญถึงคุณค่าของแหล่งทรัพยากร ที่มีค่าในตัวเอง และมีความสำคัญในความสัมพันธ์ของธรรมชาติ และความงดงาม
5. ควรให้มีการยอมรับจากชุมชนตามความเห็นของท้องถิ่น และให้ความสำคัญในเรื่องขีดจำกัดในการรองรับ รวมไปถึงการเน้นการจัดการที่เหมาะสม
6. ควรส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ทั้งก่อน และระหว่างดำเนินการ
7. ควรส่งเสริมให้มีความรับผิดชอบในเรื่องจริยธรรมที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม
8. ควรส่งเสริมให้มีการจัดการให้ชุมชน และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติได้รับประโยชน์ทั้งในระยะสั้น และระยะยาว

9. การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวควรรับประกันว่าจะต้องมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมในรูปแบบของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้เสนอรูปแบบ วิธีการ และแนวคิดของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. รูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
 - 1.1 รูปแบบที่ 1 ชักชวนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน รูปแบบนี้ รัฐบาลจะเป็นผู้วางนโยบาย และวางแผน โครงการ การพัฒนาการ

ท้องถิ่นด้วยตนเอง ประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ไม่มีส่วนร่วมในการวางแผน และจัดทำโครงการท้องถิ่นเลย แต่จะถูกชักชวนจากรัฐบาลให้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการท้องถิ่น

1.2 รูปแบบที่ 2 การให้องค์กรชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการเจรจาต่อรองสำหรับวางแผนพัฒนาการท้องถิ่นแบบยั่งยืน ซึ่งรูปแบบนี้ รัฐบาล และตัวแทนขององค์กรชุมชนท้องถิ่น จะเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท้องถิ่นแบบยั่งยืน แม้ว่า ในความเป็นจริงการริเริ่มโครงการท้องถิ่นจะมาจากรัฐบาลกลางก็ตาม แต่องค์กรชุมชนท้องถิ่น สามารถเข้าร่วมตัดสินใจ และเจรจาต่อรองผลประโยชน์กับรัฐบาลได้ เพื่อมิให้เกิดการขัดแย้งกับชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบนี้ องค์กรชุมชนท้องถิ่นจะต้องมีศักยภาพสูง และมีความตื่นตัวในการรักษาผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นตนเองให้มากที่สุด

1.3 รูปแบบที่ 3 การให้ชุมชนท้องถิ่น จัดการวางแผนพัฒนาการท้องถิ่นแบบยั่งยืนด้วยตนเอง รูปแบบนี้ ชุมชนท้องถิ่น จะเป็นผู้จัดการควบคุม และวางแผนพัฒนาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นด้วยตนเองอย่างสิ้นเชิง นับเป็นรูปแบบของการวางแผนพัฒนาการท้องถิ่นแบบยั่งยืนอย่างแท้จริง โดยไม่อาศัยความคิดริเริ่ม และชักจูงจากบุคคลภายนอกหรือรัฐบาลเลย ประชาชนหรือองค์กรชุมชนท้องถิ่น สามารถวิเคราะห์ และตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหา และแนวทางการวางแผนพัฒนาการท้องถิ่นแบบยั่งยืน ตลอดจนการเปิดโอกาสอย่างเต็มที่แก่ชุมชนท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาท และมีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์ แต่ชุมชนท้องถิ่น ต้องมีความพร้อม และประสิทธิภาพสูง

2. วิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท้องถิ่นแบบยั่งยืน

2.1 วิธีการที่ 1 การร่วมประชุมวางแผนพัฒนาการท้องถิ่นแบบยั่งยืน

2.2 วิธีการที่ 2 การให้คำปรึกษาในการวางแผนพัฒนาการท้องถิ่นแบบยั่งยืน

2.3 วิธีการที่ 3 การสำรวจความคิดเห็นในการวางแผนพัฒนาการท้องถิ่นแบบยั่งยืน

เป็นการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น

2.4 วิธีการที่ 4 การประสานงานร่วมกัน ในการวางแผนพัฒนา การท้องถิ่นแบบยั่งยืน เป็นการให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมตั้งแต่การคัดเลือกตัวแทนกลุ่มเข้าไปร่วมงานบริหาร หรือการจัดการ

2.5 วิธีการที่ 5 การไต่สวนสาธารณะในการวางแผนพัฒนาการท้องถิ่นแบบยั่งยืน เป็นการไต่สวนข้อมูลจากชุมชนในท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น

2.6 วิธีการที่ 6 การออกเสียงประชามติโดยตรงในการวางแผนพัฒนาการท้องถิ่นแบบยั่งยืน เป็นการตอบคำถามของรัฐบาล โดยให้ประชาชนทุกคนในสังคมออกความคิดเห็น

โดยตรงต่อรัฐบาล และให้ทุกคนในสังคมเป็นผู้ตัดสินใจแทนรัฐบาล ในการวางแผนพัฒนาการ
ท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้เสนอถึงลักษณะการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีลักษณะสำคัญ
6 ประการ ดังต่อไปนี้ คือ

1. เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ทั้งแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ
แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และแหล่งท่องเที่ยวประเภท
ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรม
2. เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นคุณค่า และความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว
3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมในแหล่ง
ท่องเที่ยว
4. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง
กับธรรมชาติและวัฒนธรรม
5. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ผลตอบแทนแก่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนยาว
6. เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และคืนประโยชน์กลับสู่ทรัพยากร
ท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นด้วย

สุทธิศรี ชูชาติ และคณะ (2543) ได้นำเสนอหลักของการพัฒนาแบบยั่งยืนที่นำมา
ประยุกต์ใช้ในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตามข้อตกลงระหว่างประเทศ ประกอบด้วยหลักการต่อไปนี้

1. สิ่งแวดล้อมเป็นทรัพย์สินสำคัญ และมีคุณค่ายิ่งต่อการท่องเที่ยว ต้องรักษาไว้ให้
มีสภาพเหมือนเดิม สำหรับลูกหลานในอนาคต มิใช่ถูกทำลายในระยะสั้น
2. การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่อำนวยความสะดวกประโยชน์ให้กับชุมชน และแหล่งท่องเที่ยว
ให้มีความเสมอภาคเท่ากับนักท่องเที่ยว หมายความว่า มิใช่ให้นักท่องเที่ยวแสวงหาผลประโยชน์จาก
ชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวอย่างเดียว ชุมชนควรได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันจากการท่องเที่ยว
ด้วย
3. การจัดการเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวกับสิ่งแวดล้อม ต้องส่งผลต่อ
การพัฒนาแบบยั่งยืน การท่องเที่ยว ต้องไม่ทำลายทรัพยากร ก่อให้เกิดผลเสียหายในอนาคต หรือ
ส่งผลกระทบต่อในการทำลายสิ่งแวดล้อม
4. กิจกรรม และการพัฒนาการท่องเที่ยว ควรจะยอมรับสภาพธรรมชาติ และลักษณะ
ของสถานที่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของกิจกรรมหรือการพัฒนาดังกล่าวแล้ว กล่าวคือ ถ้าแหล่งท่องเที่ยวใด

เพราะบางทางธรรมชาติมากเกินไป ก็ควรพัฒนาสถานที่นั้นภายในขอบเขต และให้กระทบต่อธรรมชาติน้อยที่สุด เช่น จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว จำกัดกิจกรรม และเวลาของการท่องเที่ยว

5. ความกลมกลืนที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว ต้องเกิดจากความต้องการของนักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่น และสถานที่ท่องเที่ยว

6. การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงต้องไม่ทำลายหลักของการพัฒนาแบบยั่งยืน

7. องค์กรทางด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยว องค์กรในท้องถิ่น และองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม ต้องยอมรับในหลักการดังกล่าวแล้ว และจะต้องปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติที่แท้จริง

อนุชา เล็กสกุล (2541) ได้เสนอหลักการเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำคัญ 4 ประการ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันดังนี้

1. องค์กรประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ของแหล่งนั้น ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่ จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature - based tourism)

2. องค์กรประกอบด้านกิจกรรม และกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนัก และปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้อง ทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmentally education - based tourism)

3. องค์กรประกอบด้านองค์กรเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน และประชาชนท้องถิ่น ที่มีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยประโยชน์ต่อท้องถิ่นที่ได้หมายความรวมถึง การกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษา และจัดการแหล่งท่องเที่ยว และในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community participation based tourism)

4. องค์กรประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การใช้ประโยชน์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกัน กำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยว

อย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainably managed tourism) ดำเนินการทั้งที่เกี่ยวข้องแหล่งท่องเที่ยวโดยตรง และผลกระทบทางอ้อมที่จะเกิดขึ้น

มนัส สุวรรณ และคณะ (2541) กล่าวถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) ว่าเป็นแนวคิดที่ประกอบด้วยหลายมิติ (Multi - dimensional concept) ดังนั้น การท่องเที่ยวซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืนก็ย่อมประกอบด้วยหลายมิติเช่นกัน องค์การการท่องเที่ยวของแคนาดา (Tourism Canada 1990) (อ้างใน มนัส สุวรรณ, 2541) ได้เสนอว่า “การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable tourism development) คือการท่องเที่ยวที่มีการจัดการทรัพยากรทั้งหมด ในลักษณะที่สามารถตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ ในขณะที่เดียวกันก็สามารถรักษาความสมบูรณ์ทางวัฒนธรรม กระบวนการที่จำเป็นเชิงนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบสนับสนุนชีวิต (Life supporting systems)” คำจำกัดความข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงมิติต่าง ๆ ถึง 7 มิติดังนี้ มิติแรก การจัดการทรัพยากร (Resource management) เนื่องจากในโลกปัจจุบันซึ่งมีทรัพยากรเหลือน้อยลงเรื่อย ๆ จำเป็นต้องมีการจัดการที่ดี และการจัดการนั้นจำเป็นต้องตอบสนองต่อมิติที่สอง ที่มีความต้องการทางเศรษฐกิจ โดยคำนึงว่าการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจชนิดหนึ่งที่ต้องมีความสามารถในการสร้างกำไรเพื่อความอยู่รอด และผลประโยชน์ของชุมชน กล่าวอีกนัยหนึ่ง การกำหนดระเบียบหรือกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมจะต้องไม่เข้มงวดจนเกินไป จนทำให้การท่องเที่ยวไม่อาจดำรงอยู่ต่อไปได้ มิติที่สาม การตอบสนองความต้องการ หรือพันธะทางสังคม หมายถึง การให้ความเคารพต่อวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชนต่าง ๆ ความหลากหลาย และมรดกเชิงวัฒนธรรม มิติที่สี่ สุนทรียภาพ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสิ่งแวดล้อม และ วัฒนธรรมต่าง ๆ ไม่ว่าสถานที่แห่งนั้นจะมีความยิ่งใหญ่ระดับโลกหรือไม่ค่อยมีชื่อเสียงมากนัก การธำรงรักษาไว้ซึ่งสุนทรียภาพของสถานที่เหล่านั้นคือภารกิจสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยว มิติที่ห้า การคำนึงถึงกระบวนการ และขอบเขตทางนิเวศวิทยา เพื่อให้การพัฒนาสามารถดำรงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งทางกายภาพ และชีวภาพ อาทิ การท่องเที่ยวในเขตที่อ่อนไหวต่อผลกระทบทางลบ เช่น ภูเขา ป่าดงดิบ หรือชายหาด เป็นต้น มิติที่หก การรักษาไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพ (Biological diversity) ของพืชพรรณ และสัตว์ต่าง ๆ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นทรัพยากรที่สำคัญของการท่องเที่ยว มิติสุดท้าย การดำรงไว้ซึ่งระบบสนับสนุนชีวิต (Life supporting systems) ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์ และสิ่งมีชีวิตทั้งหมดในโลกมีชีวิตรอดอยู่ได้ต่อไป

จากการนำความหมาย และลักษณะของการพัฒนาอย่างยั่งยืนในมิติต่าง ๆ เปรียบเทียบกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้ว จะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่แท้จริงนั้น จะมีกระบวนการจัด

กิจกรรมที่เป็นรูปแบบนำไปสู่ความยั่งยืนได้ เนื่องจากกิจกรรมการท่องเที่ยว (ถึงแม้บางครั้งอาจจะถูกจัดขึ้นมาเป็นลักษณะกิจกรรมเดี่ยว หรือหลากหลายกิจกรรมก็ตาม) ต่างมีกระบวนการที่เน้นความสมดุลของระบบนิเวศตามธรรมชาติแบบองค์รวมอันเป็นวงจรชีวิตที่สัมพันธ์เกี่ยวพันกันอย่างเป็นระบบ (Life supporting system) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิต สิ่งที่มีชีวิตที่เป็นพืช สัตว์ และมนุษย์ (ชาวบ้านท้องถิ่น) ซึ่งรวมไปถึงวัฒนธรรมของเข่าที่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในระบบนิเวศ เมื่อนักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับธรรมชาติ และวัฒนธรรมตามที่ได้มุ่งหมายแล้ว จะต้องไม่ทำให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของชุมชน อีกทั้งการท่องเที่ยวในลักษณะนี้จะทำให้นักท่องเที่ยว และชาวบ้านเกิดประสบการณ์ตรง ทำให้มีความรู้ความเข้าใจ และเกิดจิตสำนึกในความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมท้องถิ่นเพิ่มขึ้น

2.3 แนวคิดเรื่องศักยภาพชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.3.1 ศักยภาพชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นำชัย หนูผล และคณะ (2543) ได้กล่าวถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนดังนี้

1. ศักยภาพของการจัดการ พิจารณาจากสภาพการจัดการในปัจจุบัน โดยการจัดการที่อยู่ในกรอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่ามีมากน้อยแค่ไหน การพิจารณาการจัดการนี้ จะบ่งชี้ถึงโอกาสในการเพิ่มศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวให้สูงขึ้นได้ ศักยภาพการจัดการประกอบด้วย

1.1 มีการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม เป็นการจัดการที่สำคัญจะทำให้เกิด

1.1.1 การเรียนรู้ร่วมกัน

1.1.2 สร้างความตระหนัก และจิตสำนึกที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว

1.1.3 โดยพิจารณาจากรูปแบบ การจัดสื่อความหมาย กิจกรรมด้านการศึกษา (กิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีลักษณะของการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว)

1.2 มีการจัดการป้องกัน และรักษาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

1.2.1 มีมาตรการป้องกัน และลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

- 1.2.2 มีการรักษาไว้ซึ่งทรัพยากร พิจารณาจากการรักษา และคุ้มครอง สิ่งแวดล้อมโดยมีมาตรฐานการควบคุมดูแลสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพมากนักน้อยแค่ไหน
- 1.2.3 มีการนำรายได้มาใช้ในการบำรุงรักษาแหล่งทรัพยากรมากนักน้อยแค่ไหน
- 1.2.4 มีความปลอดภัยต่อชีวิต และทรัพย์สิน
- 1.2.5 มีมาตรการควบคุมจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว
- 1.2.6 มีการให้บริการอย่างมีประสิทธิภาพมากนักน้อยแค่ไหน
- 1.3 มีองค์กรในการจัดการที่ให้ความสำคัญของการร่วมมือกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมีส่วนร่วมของชุมชน พิจารณาจาก
- 1.3.1 รูปแบบองค์กรในการจัดการ เน้นความเป็นองค์กรประชาชนหรือ รัฐ และ/หรือเอกชน
- 1.3.2 วัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมว่าชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมการท่องเที่ยว
- 1.3.3 ให้ความเห็นในการท่องเที่ยว
- 1.3.4 เพียงแต่ได้ประโยชน์จากการค้าและบริการ
- 1.4 การจัดการ และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ซึ่งต้องจัดการ อย่างเป็นระบบ โดย
- 1.4.1 จัดทรัพยากรการท่องเที่ยวให้สามารถรองรับการท่องเที่ยวภายใต้ จิตความสามารถในการรองรับ (carrying capacity) ของพื้นที่โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบต่อสิ่งแวดล้อม
- 1.4.2 จัดการด้านการตลาดอย่างยั่งยืน โดยให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสม และรักษาระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อ ทรัพยากรท่องเที่ยวและบริการ
- 1.4.3 จัดการด้านบริการ เช่น ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การ บริการ สิ่งอำนวยความสะดวก และการสื่อสารประชาสัมพันธ์
2. ศักยภาพทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ศึกษาพิจารณาจากสภาพทรัพยากรที่มีความเหมาะสม มีลักษณะเฉพาะ และคงลักษณะพื้นถิ่นโดยเน้นความสำคัญของระบบนิเวศ (ecosystem) หรือวัฒนธรรมพื้นที่ และความดึงดูดใจว่ามีมากน้อยเพียงใด เพื่อให้ความสำคัญที่ต่างกัน ในแต่ละ ปัจจัยดังนี้

2.1 ชนิดของแหล่งท่องเที่ยว ศึกษาพิจารณาจากสภาพธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว หรือองค์ประกอบหลักภายในแหล่งท่องเที่ยวโดยพิจารณาจาก

2.1.1 ความเป็นสภาพธรรมชาติดั้งเดิม

2.1.2 สภาพพื้นที่ที่ถูกตัดแปลง ตกแต่งเป็นบางส่วน แต่ยังคงสภาพเดิมไว้เป็นหลัก

2.1.3 เป็นแหล่งธรรมชาติที่สร้างขึ้นโดยการผสมผสาน จำลอง หรือ ตกแต่งใหม่สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพพื้นที่

2.1.4 เป็นแหล่งที่สร้างเลียนแบบธรรมชาติ มีค่าต่อความเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากน้อยตามลำดับ

2.2 องค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์ โดยศึกษาพิจารณา

2.2.1 ความสำคัญของระบบนิเวศ ความสมบูรณ์ความหลากหลาย ลักษณะที่หายาก และความสัมพันธ์ที่เป็นระบบพื้นที่

2.2.2 ความโดดเด่นด้านกายภาพคือมีความโดดเด่นมาก (มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์ชัดเจน มีความแปลก แตกต่างจากทั่ว ๆ ไป) หรือมีความโดดเด่นลดลงตามลำดับ

2.2.3 สภาพที่มีความสวยงามของธรรมชาติ (ทัศนียภาพ และองค์ประกอบ) ว่ามีระดับของความงามมากเป็นที่ประทับใจของผู้พบเห็นอย่างไร โดยสรุปแล้วมีความดึงดูดใจมากน้อยแค่ไหน ทั้งนี้รวมถึงความเหมาะสมในการจัดกิจกรรมเชิงนิเวศว่ามีอย่างไร

2.2.4 องค์ประกอบทางด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม (ด้านนามธรรม ประวัติ ความเป็นมาที่สำคัญ ด้านวัตถุธรรม ด้านรูปแบบ และกิจกรรมที่มีลักษณะดั้งเดิมของวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น ๆ) ที่ผสมผสานหรือเพิ่มความดึงดูดใจมากน้อยเพียงไร

2.3.2 **ขีดความสามารถในการรองรับในการจัดการการท่องเที่ยว**

การจัดการเกี่ยวกับขีดความสามารถรองรับการท่องเที่ยว (Tourism Carrying Capacity Management) นั้น การท่องเที่ยวได้รับการยอมรับว่าเป็นตัวแปรที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงประเภทหนึ่ง หากมีการจัดการที่ดี ก็จะไม่ก่อให้เกิดความสูญเสียด้านทรัพยากรธรรมชาติมากนัก และจะเป็นอุตสาหกรรมที่คงอยู่ต่อไปได้เป็นเวลานาน การจัดการที่ดีดังกล่าวคือ การจัดการที่ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว

Wight (1993) (อ้างใน Swarbrook, 1999) ได้ชี้แจงในเรื่องขีดความสามารถในการรองรับเป็นเรื่องสำคัญยิ่งจึงมีความจำเป็นต้องจัดให้มีการประเมินผลกระทบของการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการเน้นในเรื่องพันธุ์พืช และสัตว์ แต่ทั้งระบบของนิเวศนั้น ด้วยเหตุนี้ชุมชนหรือผู้ประเมินจึงต้องมีความรู้ประวัติความเป็นมาของระบบนิเวศ และพันธุ์พืช สัตว์ และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น พิจารณานาขนาดของกลุ่มนักท่องเที่ยวแต่ละครั้งว่าเหมาะสมแก่การท่องเที่ยวครั้งนั้นเพียงไร รวมไปถึงการพิจารณาถึงฤดูกาล ระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่ และพาหนะที่ใช้ในการเดินทางเข้าพื้นที่ ว่าการท่องเที่ยวนั้นจะรบกวนความเป็นอยู่ของสัตว์ พืช และระบบนิเวศของป่าในภาพรวมอย่างไร

2.3.2.1 แนวคิดดั้งเดิมเกี่ยวกับขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว

เดิมขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว หมายถึง จำนวนนักท่องเที่ยวหรือการใช้ประโยชน์เชิงการท่องเที่ยวที่สูงที่สุดเท่าที่จะแบกรับไว้ในพื้นที่แต่ละแห่ง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การท่องเที่ยวไม่ควรจะมีการพัฒนาจนเกิน “ขีดจำกัด” หรือ “เพดาน” เพราะจะก่อให้เกิดผลเสียต่อแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ ขีดจำกัดหรือเพดานดังกล่าวมักจะมีดัชนีบ่งชี้เป็นตัวเลข เช่น ปริมาณนักท่องเที่ยว ต่อชั่วโมง ต่อวัน ต่อสัปดาห์หรือต่อปี ความหนาแน่น (Density) จำนวนคนต่อพื้นที่ทำกิจกรรม และส่วนผสมเชิงประชากร (Population mix) จำนวนนักท่องเที่ยวต่อผู้อาศัยในท้องถิ่น ดังนั้นจึงมีนักวิชาการเสนอแนวทางการจัดการขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวไว้หลาย ๆ แนวทาง ดังต่อไปนี้ (มนัส สุวรรณ และคณะ, 2541)

1. แนวทางที่อิงสิ่งแวดล้อม เสนอว่า การจัดการขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวเกี่ยวข้องข้องกับการรักษาความสมดุลระหว่างสภาพแวดล้อมทางกายภาพกับประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว ดังนั้นขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวในบริบทนี้จึงหมายถึง “จำนวนคนมากที่สุดที่สามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยไม่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ไม่อาจยอมรับได้ และไม่ทำให้ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวได้รับมีคุณภาพลดลงจนไม่อาจยอมรับได้”

2. แนวทางที่อิงการตลาด แนวทางนี้เสนอขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวจะถึงจุดวิกฤต เมื่อจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจนถึงระดับที่ไปขัดขวางความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวในการให้ประสบการณ์ที่มีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยว

3. แนวทางที่อิงชุมชน เสนอว่า ขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว ขึ้นอยู่กับความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวในการรองรับการท่องเที่ยว ก่อนที่ชุมชน

บริเวณนั้นจะรู้สึกถึงผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้น การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานเพื่อวัดผลกระทบอาจกระทำโดยอิงค่านิยมของชุมชนนั้น

2.3.2.2 มิติในการตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว

มิติในที่นี้หมายถึง กรอบหรือประเด็นที่กำหนดขึ้นมาเพื่อวัด และประเมิน คุณลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวว่าสมควรได้รับการรับรองมาตรฐานคุณภาพหรือไม่ การศึกษานี้ ได้กำหนดประเด็นสำหรับการตรวจสอบไว้ 7 มิติ ซึ่งแต่ละมิตินี้มีคุณลักษณะโดยสรุปดังนี้ (มนัส สุวรรณ และคณะ, 2541)

1. ลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย

- 1.1 ที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว
- 1.2 การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
- 1.3 ความสมบูรณ์ และความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว

2. การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย

- 2.1 การจัดการขยะมูลฝอย
- 2.2 การจัดการคุณภาพน้ำ
- 2.3 การจัดการคุณภาพอากาศ
- 2.4 การจัดการคุณภาพเสียง
- 2.5 ความเปราะบางด้านสิ่งแวดล้อม

3. เศรษฐกิจ - สังคม ประกอบด้วย

- 3.1 ผลประโยชน์ต่อชุมชน
- 3.2 ความสามารถในการพึ่งตนเอง
- 3.3 ความคุ้มค่าของการเที่ยวชม
- 3.4 การมีส่วนร่วมของชุมชน
- 3.5 ความเข้มแข็งของชุมชน และวัฒนธรรม

4. ศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย

- 4.1 คุณค่าทางอัตลักษณ์
- 4.2 คุณค่าทางภูมิปัญญา และองค์ความรู้

- 4.3 คุณค่าทางด้านสุนทรียศาสตร์
- 4.4 คุณค่าทางประวัติศาสตร์
- 4.5 คุณค่าทางสังคม
5. ประวัติศาสตร์ และ โบราณคดี ประกอบด้วย
 - 5.1 คุณค่าทางสุนทรียภาพ
 - 5.2 คุณค่าทางประวัติศาสตร์ และ โบราณคดี
 - 5.3 คุณค่าทางวิชาการ และการศึกษา
 - 5.4 คุณค่าทางสังคม
 - 5.5 ขนาด
 - 5.6 ความสำคัญของกลุ่มสิ่งก่อสร้าง
 - 5.7 สภาพทางกายภาพในปัจจุบัน
 - 5.8 ความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพ
6. คุณค่าทางการเรียนรู้ และการศึกษา ประกอบด้วย
 - 6.1 ผลประโยชน์ และความคุ้มค่าในการเรียนรู้
 - 6.2 วิธีการเผยแพร่ เนื้อหาความรู้ และการใช้แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ และการศึกษา
 - 6.3 การปรับปรุงปัจจัย และกระบวนการให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง
7. การบริหาร และจัดการ ประกอบด้วย
 - 7.1 ประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากร และพลังงาน
 - 7.2 การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก
 - 7.3 การให้ความปลอดภัยต่อชีวิต และทรัพย์สิน
 - 7.4 การบริหารบุคลากร และงบประมาณ
 - 7.5 การปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
 - 7.6 การให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึกในคุณค่าของการท่องเที่ยว

2.3.2.3 การจัดการเชิงระบบ แนวความคิดใหม่ของการจัดการขีดความสามารถในการรองรับ

ในมุมมองของการจัดการเชิงระบบ (System management) ขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว หมายถึง สภาพที่พึงปรารถนา ซึ่งสามารถตอบสนองเป้าหมายของแหล่งท่องเที่ยวได้ดีที่สุด วัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวจะมี

ความสำคัญต่อความสามารถในการแข่งขันของแหล่งท่องเที่ยว นั้น แต่ทรัพยากรเหล่านั้นมิได้เป็นตัวกำหนดขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว หากแต่เป็นเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของการจัดการซึ่งกำหนดโดยชุมชนนั้น ๆ และถ้าวัตถุประสงค์หลักของชุมชนคือการกำหนดให้ความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวมีขีดจำกัดเพื่อป้องกันผลกระทบที่จะเกิดกับชุมชนก็จะต้องตอบสนอง วัตถุประสงค์นี้เป็นสำคัญ (มนัส สุวรรณ และคณะ, 2541)

จากการทบทวน แนวคิดต่าง ๆ ที่หลากหลายมิติ และรูปแบบ เกี่ยวกับเรื่องขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ถือได้ว่าเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตามแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนแล้ว จะเห็นได้ว่านักวิจัย นักวิชาการต่าง ๆ ได้พิจารณาเรื่องขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวเป็นลักษณะองค์รวม ที่สามารถสรุปให้อยู่ในกรอบใหญ่ที่มีองค์ประกอบ 3 ประการคือ ด้านชีวภาพ (biophysical carrying capacity) ด้านจิตวิทยา (psychological carrying capacity) และด้านสังคม และวัฒนธรรม (socio - cultural carrying capacity) ซึ่งในองค์ประกอบสุดท้ายนั้นครอบคลุมไปถึงระเบียบ กฎ นโยบายของสังคมไปด้วย

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับนิเวศวิทยาป่าชุมชน - ป่าเมียงกับวิถีชีวิตชุมชน

การ์ดเนอร์ และคณะ (2543) ได้ศึกษา และรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับต้นไม้เมืองเหนือจำนวน 875 ชนิด ที่พบในพื้นที่ 9 จังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ประกอบไปด้วย จังหวัดเชียงราย แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พะเยา น่าน แพร่ และตาก ครอบคลุมพื้นที่ 91,351.82 ตารางกิโลเมตร ได้กล่าวถึงป่าในพื้นที่ภาคเหนือที่มีรูปแบบของสังคมพืชที่ประกอบด้วยหย่อมป่าที่สลับซับซ้อนทั้งในป่าที่ผลัดใบ และป่าไม่ผลัดใบ ความสมดุลของพรรณไม้ในหย่อมป่าชนิดใดชนิดหนึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยหลัก 3 ประการ คือ ความชื้น ระดับความสูงจากน้ำทะเล และการถูกรบกวน และมีพรรณไม้ในป่าระดับต่าง ๆ ในภาคเหนือ ได้แก่

1. ป่าพื้นที่ระดับต่ำ (ต่ำกว่า 800 เมตร) จะมีประเภทป่า ป่าดิบชื้นในพื้นที่ที่มีความชื้นสูงป่าผลัดใบ (ป่าไผ่) ในพื้นที่ความชื้นระดับปานกลาง และป่าเต็งรังในพื้นที่แห้งแล้ง
2. ป่าในระดับความสูงปานกลาง (800 - 1,200 เมตร) ในระดับนี้มีความหลากหลายของพรรณไม้มากที่สุด ในภาคเหนือของประเทศไทย
3. ป่าในพื้นที่ระดับสูง (1,200 - 2,565 เมตร) จะพบป่าในบริเวณที่มีความชื้นสูงจะมีป่าที่เรียกว่าป่าดิบเขาชื้น ป่าสน - ป่าไม่ผลัดใบในพื้นที่แห้งแล้ง และป่าบนพื้นที่หินปูน (Limestone forests) ซึ่งมีพื้นที่เป็นหย่อม ๆ เล็ก จนมีขนาดใหญ่มากเช่นบริเวณเชิงดอยเชียงดาว

ระดับความสูง และความชื้นนั้นสามารถกำหนดพืชพรรณชนิดต่าง ๆ ที่อยู่ในพื้นที่เหล่านั้นได้ ในลักษณะเดียวกันสิ่งเหล่านี้ได้กำหนดสิ่งแวดล้อม ที่มนุษย์แต่ละกลุ่มในการทำกิจกรรมต่าง ๆ หรือปรับตนให้ให้มีชีวิตอยู่รอด และเข้ากับบริบทของสิ่งแวดล้อมแต่ละชุดได้เป็นอย่างดีในระยะเวลาอันยาวนาน จนทำให้มนุษย์แต่ละกลุ่ม แต่ละเชื้อชาติหรือเผ่า เกิดความเคยชิน และชอบที่จะอาศัยอยู่ในบริบทสิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน หรือในระดับความสูงที่มีภูมิอากาศแตกต่างกัน เช่น ชาวม้ง มักอาศัยอยู่ในพื้นที่สูง ทำไร่ ทำนา ปลูกพืช ในรูปแบบหนึ่ง ขณะที่ชาวปะกาเกอมี ความถนัดที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ไม่สูงมากนัก และต่างทำไร่ ทำสวนในรูปแบบอีกอย่างหนึ่ง ขณะที่ชาวพื้นเมืองเหนือส่วนมากมักจะมีอาชีพทำการเกษตร ไร่ในพื้นที่ราบลุ่ม และมีชนพื้นเมืองหลายกลุ่มที่ยึดอาชีพปลูกพืชบางชนิดที่สามารถขึ้นได้ดี ในพื้นที่ค่อนข้างสูง และอากาศเย็น เช่น การปลูกชา และปลูกเมี่ยง ชนชาติเหล่านี้บางส่วนได้อพยพโยกย้ายไปตั้งถิ่นฐานยังชีพปลูกพืชเหล่านั้นในพื้นที่สูง เช่น คนเมือง และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นโดยเฉพาะ และชาวขมุ (ที่อพยพมาจากประเทศลาว) พบมากที่อำเภอคอยสะเกิดจังหวัดเชียงใหม่ ได้อพยพขึ้นไปทำสวนเมี่ยง และปลูกข้าวในพื้นที่สูงในบริเวณเทือกเขาอำเภอคอยสะเกิด ถึงอำเภอแม่ออน และอำเภอสันกำแพง ซึ่งเป็นเทือกเขาผีปันน้ำ ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกเป็นเวลานานประมาณ 150 ปี ก่อนที่จะมีชาวพื้นเมืองอพยพขึ้นไปทำการเกษตรปลูกเมี่ยง และปลูกพืชไร่ พืชสวน บนพื้นที่สูงตามกันไป กลุ่มเหล่านี้ต่างมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจนกลมกลืนกันไปจนคล้าย ๆ กับวัฒนธรรมของชาวพื้นเมืองเหนือทั่วไป ชาวบ้านที่ปลูกเมี่ยง และพืชสวนจะมีรูปแบบในการปลูกเป็นหย่อม ๆ ในป่าธรรมชาติปะปนกับพรรณไม้ธรรมชาติในพื้นที่นั้น จึงทำให้เรามองเห็นสวนเมี่ยง และสวนผลไม้กลมกลืนไปกับป่าไม้โดยทั่วไป

ยศ สันตสมบัติ (2542) กล่าวว่าป่าเมี่ยงมักจะเป็นป่าขนาดเล็กอยู่กระจัดกระจายบริเวณพื้นที่สูงของภาคเหนือตอนบน ที่มีระบบแบบระบบนิเวศเกษตรผสมผสานระหว่างป่าธรรมชาติ การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ในระบบเกษตรที่แวดล้อมด้วยป่าธรรมชาติ โดยมุ่งเน้นการผลิตเพื่อยังชีพ และการรักษาความสมดุลของธรรมชาติแวดล้อมมากกว่าการผลิตเพื่อขาย ต้นเมี่ยง (*Camellia Sinensis*) เป็นพืชพันธุ์เดียวกับชา เจริญงอกงามได้ดีในพื้นที่สูงเหนือระดับน้ำทะเลประมาณ 600 เมตร และเจริญงอกงามได้ดีในไต้ร่มเงาไม้อื่น ชาวบ้านจึงปลูกผสมปนเปกับต้นไม้ที่ขึ้นตามธรรมชาติ หรือพรรณไม้อื่น ดูราวกับว่าเป็นป่าทั่วไป ชาวบ้านบางส่วนจึงเรียกว่าป่าเมี่ยง

พรชัย ปรีชาปัญญา (2541) กล่าวถึง หมู่บ้าน และชุมชนชาวป่าเมี่ยงที่ตั้งอยู่กระจัดกระจายล้อมรอบบริเวณเทือกเขาผีปันน้ำ บริเวณรอยต่อ เชียงราย พะเยา ลำปาง และแพร่ ป่าเมี่ยงมี

สภาพคล้ายกับเป็นป่ากันชนให้กับป่าธรรมชาติบนเทือกเขาฝิ่นน้ำ และทำให้พื้นที่ป่าต้นน้ำบริเวณเทือกเขาดังกล่าวได้รับการดูแลรักษาเป็นอย่างดี จนกระทั่งพื้นที่บางส่วนในระยะหลังได้ถูกประกาศให้กลายเป็นอุทยานแห่งชาติสำคัญ ๆ หลายแห่ง เช่น อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน อุทยานแห่งชาติดอยหลวง อุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้ อุทยานแห่งชาติเขียงดาว และอุทยานแห่งชาติศรีลานนา เป็นต้น พรชัย ได้สรุปว่าการที่ป่าบริเวณเทือกเขาฝิ่นน้ำยังคงสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์ไม่ถูกทำลายเหมือนป่าอื่นทั่วไป เป็นเพราะชาวบ้านป่าเมี่ยงที่ตั้งอยู่บนลุ่มน้ำเล็ก ๆ ในหุบเขาสูงรอบ ๆ พื้นที่ป่าช่วยปกป้องป่าต้นน้ำของหมู่บ้านของตนไว้ จากการบุกรุกของคนนอก ชาวบ้านมีระบบวิถีชีวิตที่มีการเรียนรู้ปรับตัว และสืบทอดกันมาเป็นแบบแผนประเพณีปฏิบัติที่สอดคล้อง และเกื้อกูลต่อการอนุรักษ์ป่าอย่างยั่งยืน ชาวป่าเมี่ยงมีความตระหนักดีว่าสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์จะให้ความอุดมสมบูรณ์ ทั้งที่เป็นอาหาร น้ำยา สร้างที่อยู่อาศัย และปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพ อีกทั้งป่าที่สมบูรณ์ก็จะมีส่วนทำให้ดินเมี่ยงในบริเวณใกล้เคียงเติบโต มีคุณภาพดีซึ่งเป็นที่มาของรายได้หลักของพวกเขา ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านจึงมีการ จัดการป่า ใช้ทรัพยากรจากป่าไม้อย่างมีความเคารพ และเอาใจใส่ในการดูแลปกป้องผืนป่าธรรมชาติ ป่าเมี่ยงยังมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นป่าซับน้ำ และช่วยลดการชะล้างของหน้าดิน การดูแลป่าของชุมชน ทำให้ป่าเมี่ยงกลายเป็นป่ารอยต่อหรือป่ากันชนที่สำคัญในการปกป้องป่าธรรมชาติ และเป็นรูปแบบหนึ่งของป่าชุมชน

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.5.1 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

วีระชัย มงคลพันธุ์ (2542) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความต้องการ และความพร้อมของประชาชนท้องถิ่นในการเข้าร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในอุทยานแห่งชาติแม่ปิง อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ต้องการที่จะให้คนในชุมชนเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวธรรมชาติแต่ไม่ต้องการให้บริการด้านยานพาหนะรับส่งนักท่องเที่ยว ไม่ต้องการให้บริการที่พักนักท่องเที่ยว ไม่ต้องการจัดบริการขายอาหาร และเครื่องดื่มแก่นักท่องเที่ยว และยังคงเงินในการลงทุนเพิ่มเติมเพื่อใช้ในการจัดซื้อวัสดุ และอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการการท่องเที่ยวหากต้องมีการขยายการให้บริการด้านการท่องเที่ยวมากขึ้น

อโนทัย เพียรคงชล (2540) ศึกษาความต้องการในการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง พบว่าประชาชนท้องถิ่นส่วนมากมีความต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว

เชิงอนุรักษ์ด้านเป็นมรดกเทศก์นำที่ชาวธรรมชาติ จึงมีความต้องการเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการเป็นมรดกเทศก์ที่ถูกต้องจากหน่วยงานราชการ และพบว่า ประชาชนในท้องถิ่นมีความต้องการจัดการด้านพาหนะรับส่งนักท่องเที่ยว มีความต้องการจัดบริการด้านที่พักให้แก่นักท่องเที่ยว และไม่ต้องการจัดบริการด้านอาหาร และเครื่องดื่ม

กฤษดา ยะการ (2543) สรุปผลการวิจัยเรื่องความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนตำบลแม่ทราย อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่ ประชาชนตำบลแม่ทรายมีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับสูงมาก เนื่องจากพื้นที่ และสังคมของประชาชนในชุมชนได้ใช้ตำบลแม่ทรายเป็นจุดศูนย์กลางเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวแห่งอื่น ๆ ของอำเภอร่องกวาง ได้สะดวกพบว่าประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกันมีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับที่ไม่แตกต่างกัน โดยให้เหตุผลว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีความสัมพันธ์กับอาชีพทุกอาชีพ พบว่าประชาชนที่คาดว่าจะได้รับประโยชน์เนื่องจากเป็นประโยชน์ที่จะเกิดต่อตนเอง ต่อครอบครัว และต่อชุมชน เห็นว่าสิ่งนี้มีความเชื่อมโยงระหว่างผลกำไรไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน จึงทำให้ประชาชนมีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากผลของการศึกษาต่าง ๆ จากนักวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในข้างต้น ทำให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของความพร้อมของชุมชนที่สำคัญ ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละที่แต่ละแห่งอาจมีความต้องการในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการบริการการท่องเที่ยวที่อาจเหมือนกัน หรือแตกต่างกันขึ้นอยู่กับบริบทของชุมชนในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนในขณะนั้น อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นต้องเป็นไปอย่างสมัครใจ และความพร้อมของชุมชนที่จะเข้าร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปแบบ และระดับการมีส่วนร่วมที่ต่างกันไป การมีส่วนร่วมนี้อาจมีลักษณะเป็นเพียงการเข้าร่วมประชุมรับฟังในการปรึกษาหารือ การให้ข้อมูลท้องถิ่น และเสนอความคิดเห็น การร่วมตัดสินใจยอมรับการจัดกิจกรรม การเตรียมการจัดการ การวางแผน การควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในการบริหาร และจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว การได้รับประโยชน์จากการบริหารจัดการ (ควบคุม ติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล) และรวมไปถึงการรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน เป็นต้น

2.5.2 แนวคิดเรื่องทัศนคติเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

วิไลภรณ์ ชันติสิทธิ์ (2541) ศึกษาเรื่องทัศนคติของเกษตรกรต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตบ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม พบว่าชาวบ้านในชุมชนนี้ ส่วนมากปลูกลิ้นจี่ ผักสวนครัว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และปลูกข้าวไร่ เห็นว่าการท่องเที่ยวลักษณะนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน โดยเกษตรกรส่วนใหญ่เห็นด้วยอย่างมากในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับลักษณะในด้านต่าง ๆ

ในด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติชาวบ้าน มีความเห็นว่าการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้คงเดิม และมีความอุดมสมบูรณ์มากที่สุด มีการจัดแบ่งพื้นที่ออกเป็น เขตต่าง ๆ (Zoning) เช่น มีการกำหนดเขตอนุรักษ์ธรรมชาติ และมีจุดพักสำหรับเยี่ยมชมสิ่งต่าง ๆ ออกแบบการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน เห็นด้วยกับการผลิตของที่ระลึกที่ไม่ใช้วัสดุสิ้นเปลืองจากธรรมชาติในด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมชาวบ้าน มีความเห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ประจำเผ่าม้ง ทั้งที่เป็นการละเล่น ความเชื่อ ภูมิปัญญา ชุดประจำเผ่า ตลอดจนหัตถกรรมต่าง ๆ ในด้านการศึกษาจะทำให้ชาวบ้านมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวิถีชีวิต และสภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติของตน เพื่อสามารถให้ข้อมูลแก่ผู้ที่มาท่องเที่ยวได้รับความรู้ ทักษะเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจากการอบรม ได้ความรู้ทักษะในการผลิตของที่ระลึกที่เป็นเอกลักษณ์ของเผ่าในด้านพัฒนาคุณภาพชีวิต เห็นว่าการท่องเที่ยวลักษณะนี้ช่วยส่งเสริมการพัฒนาอาชีพเสริม มีการฟื้นฟูและจัดระบบสาธารณสุขให้ดีขึ้น มีการสื่อสารดีขึ้น ทำให้มีการร่วมกันทำงาน ทำให้มีอำนาจ มีบทบาทมากขึ้นในการต่อรองทางเศรษฐกิจ มีสาธารณูปโภคดีขึ้น เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ และถนน ในด้านประโยชน์แก่ชุมชนในส่วนร่วมนั้นเห็นว่า ประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการตัดสินใจเพื่อประโยชน์ของชุมชนอย่างแท้จริง จึงมีการรวมกลุ่มสร้างบทบาท และอำนาจต่อรอง มีการสร้างจิตสำนึกในการร่วมอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรท่องเที่ยวให้คงอยู่อย่างสมบูรณ์ และร่วมกันแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรทางธรรมชาติ และทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชน

จากการศึกษาของปฐวี แสงฉาย (2536) ในเรื่องทัศนคติของเกษตรกรที่ปลูกชา (เมี่ยง) ที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เกษตรกรที่ศึกษา ส่วนมากร้อยละ 90.06 เป็นชาวพื้นเมือง ส่วนที่เหลือเป็นชาวกระเหรี่ยง จากการศึกษา ชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็นว่า การปลูกสวนป่าเมี่ยงแบบดั้งเดิมนั้นเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และเป็นการรักษาระบบนิเวศของพื้นที่ป่านั้น ๆ ถึงแม้ชาวบ้านจะได้ทำการปลูกป่าเมี่ยงมาหลายชั่วอายุคนอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ยังคงรักษาทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนไว้ได้ คุณสมบัติเหล่านี้ต่างเป็นผลิตภัณฑ์ที่นักท่องเที่ยวเชิงเกษตร และนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ความสนใจ และมาท่องเที่ยวในชุมชน

จากการศึกษาต่าง ๆ ดังกล่าว จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจแก่นักวิชาการ และประชาชนทั่วไป ที่มีความประสงค์ที่อยากมาศึกษาวิถีชีวิตของชาวสวนเมืองที่สามารถดำรงระบบนิเวศ และดำรงชีพ อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ป่าไม้ในพื้นที่สูง และยังสามารถรักษาป่าให้คงสมบูรณ์อยู่ได้ ถึงปัจจุบัน สิ่งนี้จึงเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอย่างดี

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright © by Chiang Mai University
 All rights reserved